

УДК 823.162.1-3.09
ЛЮДМИЛА РОМАЩЕНКО
(Черкаси)

УКРАЇНА В ЖИТТЄТВОРЧОСТІ СИГІЗМУНДА КРЖИЖАНОВСЬКОГО

У статті розглянуто український матеріал у житті і творчості С. Кржижановського. Значну увагу приділено біографічному чинникові: навчанню і трудовій діяльності в Києві, особистим і творчим стосункам з відомими культурними діячами, чия доля пов'язана з Україною. Детально проаналізовано нарис «Хорошее море», проведено паралелі з філософськими творами українських письменників Р. Іваничука, Вал. Шевчука.

Ключові слова: український, філософський, історичний, інтелектуальний, жанр, повість, роман, нарис.

«Прозеванный гений» (Перельмутер, 1991), – так влучно висловився про Сигізмунда Кржижановського (1887–1950), дізнавшись про його смерть, Георгій Шенгелі – поет, перекладач, літературознавець, представник Срібного віку, який деякий час проживав у Одесі. А як же інакше можна назвати ситуацію із Сигізмундом Домініковичем, коли за його життя не було видано жодної книги (окремі твори розпорошені в періодиці), навіть могила письменника не відома (помер у Москві). З 1923 по 1940 рік він намагався видати книгу, але марно. І, розчарувавшись, перестав писати.

«С сегодняшним днем я не в ладах, но меня любит вечность» (Перельмутер, 1991), – із сумом констатував письменник. І ці слова виявилися пророчими.

У 1957 році у Спільці письменників СРСР було створено спеціальну комісію зі збереження й вивчення творчості С. Кржижановського, але її старання видати бодай щось із написаного не увінчалися успіхом. Перша книга «Воспоминия о будущем» вийшла лише у 1989 році – через 39 років після смерті письменника, згодом – «Возвращение Мюнхгаузена» і «Сказки для вундеркиндов».

Серед причин, які внеможливіювали друкування, критики називають насамперед незвичність прози письменника для того часу (наприклад, уже сама назва книги – «Казки для вундеркіндів» – натякає на її інтелектуально-філософський характер). Максим Горький, прочитавши деякі твори письменника, виніс різкий вердикт саме через їхню «чрезмерную интеллектуальность»: «Я думаю, что сочинения гр. Кржижановского едва ли найдут издателя. А если и найдут такового, то всеконечно вывихнут некоторые молодые мозги, а сие последнее – нужно ли?» (Театр Улицы Гертрудес). А думка пролетарського письменника була авторитетною.

«Сочинения Кржижановского были сделаны по другим, негорьковским меркам. Тут „чуждым“ было все: философия, архитектоника, стиль, язык. Для „проникающего“ чтения требовалось качественно иное – и потому „дискомфортное“ – внутреннее усилие. Эту прозу „думанием не возьмешь“: тут надо включить мышление» (Перельмутер, 1991), – так влучно висловився Вадим Перельмутер, упорядник і видавець творів письменника після багаторічної мовчанки.

Напрошується порівняння з Василем Стусом і Валерієм Шевчуком, які теж були незрозумілими не тільки для пересічного читача, але й колег по цеху.

Зараз ситуація із творами Кржижановського дещо змінилася. У 2017 році (рік непоміченого й невідзначеного 130-річчя від дня народження письменника) латвійський режисер Марціс Лацис поставив спектакль «Неукушенный локоть» в Театрі вулиці Гертрудес, прем'єра якого відбулася 3 березня.

Твори письменника беруть до друку видавництва Польщі, Росії, Болгарії, Сербії, Хорватії, Великобританії, Голландії, Іспанії, Франції, Швеції, Японії, США, Бразилії. Проте в цьому розлогодному списку відсутні українські видавництва, а між тим Україна дала путівку в життя Кржижановському, тому «український слід» в його біографії ще чекає на своїх дослідників. Хоча останнім часом посилюється інтерес українських науковців до творчості Кржижановського, пишуться розвідки, дисертації. Ми спробуємо внести дещицю в означену проблему, не претендуючи на якусь вичерпну відкриттєвість, а намагаючись віддати борг інтелектуально-творчій особистості, чия доля пов'язана з українським краєм.

Інтерес до призабутої постаті викликала в мене Веслава Ольбрих-Навроцька – член Спільки польських письменників і член Європейського товариства культури, президент Фонду «Славіка Ориентале».

З пані Веславою ми неодноразово зустрічалися на щорічних міжнародних літературно-освітніх читаннях, організованих Гданським університетом, що відбуваються у Гданську-Сопоті. А минулого року ми з нею замешкали в одному номері, і вона захоплено, як і годиться справжньому науковцю,

вводила й мене у світ власних наукових інтересів – знайомила з постаттю Сигізмунда Кржижановського. Її зусилля не пропали даремно: мене зацікавила творчість письменника, поляка за походженням, полігота (знав 10 мов, – чи багато хто з нинішніх письменників чи науковців може похвалитися таким?!), філософа, історика й теоретика театру.

Пані Веслава багато зробила для популяризації творчості Кржижановського. Разом із чоловіком Богданом вони створили й ведуть вельми цікавий і змістовний блог про С. Кржижановського.

Зізнаюся, що письменники філософського складу не належать до моїх улюблених, але то справа смаку. Тож із ентузіазмом узявшись за «Сказки для вундеркіндов» (саме цю єдину книгу вдалося відшукати (не без труднощів) в університетській бібліотеці), раптом відчула «опір» матеріалу. Та згодом «прорвало» – вдалося віднайти те, що захопило.

Більша частина життя С. Кржижановського пов'язана з Україною – він перебував тут до 35 років, за винятком двох років перебування за кордоном. Тож переїхав до Москви вже цілком сформованою особистістю.

Він народився на околиці Києва, був четвертою дитиною і єдиним сином Станіслави Фабіанівни й Домініка Олександровича Кржижановських, нащадком учасника повстання 1863 року, засланоного до Сибіру. У 1907 році після закінчення Четвертої київської гімназії вступає до Київського університету на юридичний факультет, одночасно розпочавши заняття на філологічному факультеті (де навчався ще один польський письменник Ярослав Івашкевич). Ці віхи біографії Кржижановського нагадують життєпис Костянтина Паустовського, у жилах якого текла і польська кров, який також навчався в київській гімназії, тільки Першій (одночасно з Михайлом Булгаковим), а в 1912 р. вступив до Київського університету Святого Володимира на фізико-математичний факультет, через рік перевівшись на історико-філологічний факультет, філософське відділення (про роки навчання йдеться в «Повісті про життя»). Показово, що в 1925 році в одному номері часопису «Россия» надруковано історико-філософську повість Кржижановського «Штемпель: Москва» і «Белую гвардию» Булгакова – ще одного відомого уродженця Києва.

В одній із київських газет 1912 року відбувся поетичний дебют Кржижановського. У київських газетах друкували його дорожні нариси, написані після поїздок до Німеччини, Швейцарії, Франції та Італії. Після закінчення університету (1913–1917) він перебував на службі помічника присяжного повіреного. У Київській консерваторії, театральному інституті ім. Миколи Лисенка, Єврейській студії, концертних залах читав лекції із психології творчості, історії й теорії театру, літератури, музики. Про це згадують сучасники, як-от літературознавець Ісаак Григорович Ямпольський: «Я не был знаком с С. Д. Кржижановским. Нередко встречал его на киевских улицах, бывал на его публичных лекциях. Он выступал вместе с артисткой Бовшек (не знал, что это его жена...)» (Перельмутер, 1991).

Жителі Києва та інших регіонів України відіграли значну роль у його долі. Анна Гаврилівна Бовшек – актриса, театральний педагог, режисер, один з перших радянських майстрів художнього читання. Уродженка Одеси (одеська земля прийняла її й на вічний спочинок), вона грала тут у міському театрі, а з 1920 року жила і працювала в Києві, де на одному з концертних вечорів познайомилася із Сигізмундом Домініковичем, із яким згодом одружилися. Після смерті чоловіка займалася його особистим архівом – передала у Центральний державний архів літератури і мистецтва.

Певну роль у долі Кржижановського відіграли тодішні кияни: відома письменниця Ольга Дмитрівна Форш (авторка історичних романів, у яких на прикладах видатних особистостей відтворено революційно-демократичну боротьбу в царській Росії, проте її ім'я в останні роки призабуто, хоча в Ізмаїлі на її честь названо вулицю) і Сергій Дмитрович Масловський-Мстиславський (політик, громадський діяч, письменник, член Всеукраїнського бюро для керівництва повстанською боротьбою проти німецьких окупантів; народний секретар з військових справ Радянської України, член ЦК Української партії лівих есерів (боротьбистів); член редакцій газети «Борьба» й часопису «Зорі»; член колегії київської губпрофради, завідувач редакції відділу Всевидаву, завідувач бібліотечної справи Наркомпросу; завідувач відділу мистецтва і книги київського губерньського виконкому; працівник київського Будинку друку – ось неповний перелік посад, які він обіймав).

Цікавий збіг: Кржижановського приймали у Стілку письменників СРСР одночасно з Олександром Довженком, колишнім боротьбистом (як і Мстиславський), що засвідчує змонтований з окремих фотографій груповий портрет «новопричислених».

Кржижановський співпрацював з Олександром Дейчем – театрознавцем, доктором мистецтвознавства, професором Київського університету, батько якого – доктор медицини, засновник київської водолікарні. Саме Олександр Дейч познайомив Сигізмунда з Анною Бовшек. Також співпрацював з етнічним

українцем, композитором Сергієм Никифоровичем Василенком – автором симфонічної сюїти «Україна», у якій використано елементи українського музичного фольклору, і симфонічної увертюри «В пам'ять возз'єднання України з Росією». Кржижановський написав лібрето до опери Василенка «Суворов».

Кржижановський неодноразово відпочивав у Криму – у Феодосії, Коктебелі. У Коктебелі, на літературних вечорах у Максиміліана Волошина – теж уродженця Києва (його предки по батьківській лінії Кириєнки-Волошини, як указував в автобіографії сам поет і художник, за походженням запорозькі козаки), Сигізмунд часто публічно читав свої твори. У листі до А. Бовшек від 21 липня 1925 року йдеться: «С Волошиным мы простились наилучшим образом: я получил приглашение приезжать, когда захочу, и акварель (в виде напутственного подарка) с надписью: „Дорогому Сиг <измунду> Дом <миниковичу>, собирателю изысканнейших щелей нашего растрескавшегося космоса”» (Примечание, 1991).

У кримських володіннях радо приймав улітку Сигізмунда Домініковича й Олександр Грін, з творчістю якого порівнюють його творчість.

При переїзді Кржижановського до Москви саме київські друзі подбали про рекомендаційні листи – до філософа Бердяєва (народився в Обухові), професора Авінова та Людмили Северцевої.

Критики неодноразово підкреслювали «європеїзм» Кржижановського – ставили його інтелектуально-філософську прозу в один ряд із творами По й Кафки, Честертон і Шоу, Мейрінка й Боргеса. Якщо взяти до уваги український матеріал, то слід зауважити, що посилення філософського початку стало загальною тенденцією розвитку української романістики зламу тисячоліть, зокрема історичної. Остання поступово еволюціонувала від переважно класових до моральних, загальнолюдських проблем, з подієвого історичний роман усе більше перетворюється на психологічний і філософський. Недаремно Р. Іваничук звертався до своїх літературних побратимів творити «мислячий роман з власною авторською концепцією, з болем за історію народу, з вірою в його історичне майбутнє» (Жулинський, 1986).

Посилення інтелектуалізації письма проявляється в повісті «Замок» Р. Іваничука, що зумовлює жанрову «гібридність» твору, – це філософсько-публіцистична повість-диспут, яка стала однією із трьох частин роману «Через перевал». Назва роману символічна, означає перевал епох, злам століть і тисячоліть. У багатій системі символічних образів повісті виокремлюється образ богині Парки, втіленої в постаті Катерини, в якій синкретизувалися риси працівниці музею, дівчинки з м'ячиком, що приходила в Северинові сні, Білої Пані-королеви і богині Парки. За давньоримською міфологією, Парки – це три богині людської долі. Тому образ Катерини, жінки із клубком пряжі, – це символ людської долі, а намотані на цей клубок нитки – це дорога людського життя, яка скінчиться, коли розмотається весь клубок: «... перед Паркою я був безсилий – немає в мені такої моці, щоб могла спинити снувальню, яка невпинно намотує пряжу мого життя і тче з неї для мене погребальну сорочку» (Іваничук, 2004). У повісті Р. Іваничука вочевидь проявляються ознаки «химерного» письма: герої можуть мандрувати часом, наважуються пірнути в провалля минулого і, навпаки, з його глибин перенестися в сучасне, вони здатні до перевтілення (працівниця музею, ткаля гобеленів Катерина перетворюється то в дівчинку з м'ячиком, що приходила в Северинові сні, то зваблиту королеву, то неблаганну богиню Парку).

Образ богині Парки ніби перемандрував із твору Кржижановського «Три сестри». Три сестри – це грецькі богині долі Мойри, доньки Зевса й Феміди – Клото (Пряха), Лахезис (Доля), Атропос (Невідворотня): «Они работали, как всегда, втроём: Клото, Лахезис, Атропос. Через их тридцать пальцев проходили человеческие судьбы. Клото аккуратно ссучивала нити дней. Лахезис протягивала их – вдоль мерки годов. Атропос ждала с раскрытыми ножницами, лезвия их смыкались – и не дожитые концы жизней падали вниз, в корзину из тростника, сорванного у берегов Леты». Парки ж – аналогічно три богині долі, але в давньоримській міфології.

Філософування як своєрідний засіб інтелектуалізації тексту значною мірою проявляється й у прозі Валерія Шевчука, також типологічно спорідненої з поетикою українського «химерного роману» і водночас такої, що зазнала впливу засадничих положень екзистенціалізму.

Схожі тенденції відбуваються і в інших літературах, що свідчить про закономірність таких процесів. «Історичність польської літератури, – пише літературознавець Лешек Шаруга, – майже завжди є способом визначення ситуації дня нинішнього... Історією людина цікавиться тому, що її цікавить, що буде далі» (Szaruga, 1999). Інший польський дослідник Казімеж Бартошинський, розглядаючи жанрові модифікації історичної прози, відзначає наявність у літературі останніх десятиліть «некласичних» різновидів історичного роману. У них письменники «сягають глибше, ніж пояснення певної епохи, – у царину узагальнень понадісторичних чи історіософських. Роман тут межує із параболою, бідною на реальні факти, а багатою в узагальнювальному сенсі» (Bartoszyński, 1984).

Тож можна стверджувати, що Сигізмунд Кржижановський своєю творчістю на десятиліття випереджав напрями розвитку світової літератури, і, вочевидь, тому був не зрозумілий сучасникам.

Хоч українські мотиви у творчості Кржижановського, на перший погляд, не такі очевидні, але є серед його творів аналізованої збірки один, у якому переважає український матеріал. Це нарис «Хорошее море», який вирізняється з-поміж інших – філософських – творів художньо-публіцистичною манерою письма. Фрагменти нарису були опубліковані в журналі «Тридцать дней» (1939). Написаний він в Одесі, де Бовшек проводила літо, у будинку, розташованому на березі моря. Морське повітря, шум прибою створювали благодатну атмосферу для лікування, відпочинку і творчості.

У нарисі відтворено неповторний одеський колорит, що проявляється насамперед у мові. Автор (як і його герої-мандрівники) захоплені особливим лексичним простором одеситів, у якому переважають «одессизми» (авторський неологізм), що дає підстави для добродушно-іронічних висновків з використанням гри слів, заґрунтованої на обігранні близькозвучних або однозвучних мовних одиниць української та російської мов із різними значеннями: «Мы с чемоданами сразу же попадаем в совершенно новый лексический мир. Оказывается, что: вагоновожатый не вагоновожатый, а "ватман"; кондукторша – "кондуктрисса"; управляющий трамвайным движением – "лоцман залиницы". На стене грама висят объявления и плакаты: одно о том, что "До зупинки" нельзя вставать...

"Удивительный город Одесса, вот видите там объявление – "зубной кабинет ликувания" – казалось бы, зубы болят, чего тут ликовать, а ликуют» (Кржижановский, 1991, с. 369).

А от, например, розмова в перукарні:

«– Я, кажется, не туда попал?

– Почему не туда? Я вот вижу, у вас левый висок ниже правого. Сейчас подброим, Гриша, дай клиенту стуло.

Гриша, положив вилку, толкает по направлению ко мне, грудью, тяжелое плюшевое стуло.

– Вы, извиняюсь, из Москвы?

– Да.

– Гриша, дай трумо.

Гриша приносит круглое карманное зеркальце, подоткнутое двумя картонными тычками. Нагнувшись, я могу увидеть в нем свой нос и верхнюю губу» (Кржижановский, 1991, с. 370).

Реалістичної достовірності надає творові використання ономастичного матеріалу – багаті регіональної топоніміки: назви вулиць (Софийская, Фельдмана, Канатная, Старо-Портофранковская, Приморский бульвар), площ (Соборная), районів міста (Фонтан, Аркадия), базарів (Греческий базар), скверів, парків (Пале-Рояль, Куликово Поле), кафе (Фанкони) та ін. (станция Ковалевская, башня Ковалевского). Деякі з цих топонімів збереглися й до цього часу та відомі не тільки одеситам.

Нарис засвідчує, що С. Кржижановський добре обізнаний із творчістю письменників-одеситів, був знайомий з ними особисто. Епіграф до твору (та й сама його назва) узяті із твору Едуарда Багрицького: «Ай, Черное море, хорошее море». В Одесі автор ходив шляхами Катаєвського Петі, познайомився з Юрієм Олешею, дізнався про арешт Бабеля.

У художню канву нарису неодноразово вкраплено моно- чи діалогічні сентенції про творчість письменників-одеситів. Ось одна з них: «... Катаеву удалось с блеском оправдать этот же прием коллекционирования сходных объектов в главе, описывающей мальчишескую игру в пуговицы. Сотни пуговиц, отрезанных и оторванных от вицмундиров, сюртуков, форменных тужурок, образуют довольно жуткое собрание. Создается образ тогдашней России, застегнутой на многое множество пуговиц – чинной, бездушно и бюрократической» (Кржижановский, 1991, с. 384). Ця сентенція неминуче викликає асоціації з дитячим оповіданням українського письменника-емігранта В. Винниченка «Ой, випила, вихилила» зі збірки «Намисто», у якому розповідається про метку дівчинку Ланку, яка, граючи «в пувички», побилася об заклад, що зріже гудзик із мундира самого генерала (що й зробила). Проте український прозаїк, дотримуючись канонів жанру дитячої літератури, звісно, не піднімається до символічно-філософських узагальнень російського автора.

Сигізмунд Кржижановський залюблений у море і природу приморського міста. Його цікавить побут одеситів, праця рибалок. Він майстерно, зі знанням справи описує путину (період інтенсивного вилову риби), знамениті одеські базари, завалені рибою. Опис останніх нагадує відповідні картини в Костянтина Паустовського, чие життя також пов'язане з Києвом.

Письменника цікавить не тільки сучасне, але й минуле Одеси та одеситів («В руках у меня старая книга о старой Одессе. Автор ее, потомок знаменитого рода Дерibasов...» (Кржижановский, 1991, с. 377)).

На сторінках нарисів оживають постаті засновників міста, одеських градоначальників – дюка Армана Еммануеля дю Плессі де Ришельє (1766–1822) й Осипа Дерібаса (Жозе́п (Хосе́) де Рібас і Бойонс (1751–1800)). Варто звернути увагу на деякі суперечливі відомості щодо їхньої діяльності. Українська «Вікіпедія» називає Дерібаса «першим градоначальником Одеси» (перебування на посаді – 1794–1797 рр.). Водночас в іншій статті «Вікіпедії» названо «першим одеським градоначальником» дюка Армана де Ришельє, який перебував на посаді одеського градоначальника й губернатора у 1803–1814 рр.

Кржижановський статусом «первого хозяина города» (Кржижановский, 1991, с. 379) наділяє графа Ришельє – людину загалом добродушну й незлобливу, яка за тривалий час свого перебування на посаді чимало зробила для розвитку і благоустрою мегаполіса за тодішніми мірками, його ремесел, торгівлі. Зокрема, за розпорядженням Ришельє насаджувалися дерева у прибережній зоні, щоб уберегти місто від розбурханих морських хвиль. Ці насадження і назвали на його честь «Дюківським садом». Інший одеський градоначальник Дерібас (1751–1800) постачав у цей сад рідкісні сорти флори. «Граф Потоцький привозил сюда из своих украинских имений целые обозы деревьев. Растрескавшаяся сухая почва города иссушила им корни, и мало что уцелело до нашего времени. Только акация стала одесситкой и цветет здесь пышным цветом» (Кржижановский, 1991, с. 377).

Проте з образом наївного через свою короткозорість «доброго дюка» (так назвав його Олександр Пушкін у поемі «Анжело») пов'язані й деякі драматично-комічні епізоди. Одного разу градоначальник дав наказ висікти різками всіх станційних наглядачів від Курська до Одеси як покарання за те, що на цьому перегоні загубився важливий лист «от особы весьма важной к особе более чем важной» (Кржижановский, 1991, с. 379).

Письменник, удаючись до історичних джерел і фольклорних матеріалів (наприклад, переказів), також ознайомлює читача із зародженням і розвитком торгівлі у приморському місті, появою негоціантів (купців), особливостями одеської архітектури, походженням одеських катакомб тощо. Будь-які відомості про Одесу перейняті авторською симпатією. Як-от роздуми про особливий одеський пил, про який розповідає автор старовинної книги, нащадок знаменитого роду Дерібасів. Спогади останнього вмонтовані в інтертекстуальне поле твору Кржижановського: «Прежня одесская пыль была не такая, как ныне; она была благоуханной, как пыль цветов. Море, степи, акации отдавали ей свои остатки и были причиной ее своеобразного приятного аромата. Шла к нам прежня пыль от солончаковых песков Пересыпи, от большого чумацкого шляха в Новороссийских степях. Тонкая, мелкая, чистая, легко дававшая отпечатки всему, что к ней касалось, она прекрасно заменяла тот золотистый песок, которым в старину посыпали любовные записки» (Кржижановский, 1991, с. 377–388). Використання топоніма «чумацький шлях» надає висловлюванню відповідного етнічного забарвлення. Створенню українського національного колориту сприяє й використання українських назв рослин, наприклад, в описі квітника навколо помешкання: «У края веранды круглые и квадратные цветники: тут и розовая, подвязанная шпагатом мальва, и стыдливые красные цветы ночной красавицы, и петунии, и гортензии, и резеда, и крученый панич, взвивающийся зелеными шпорами в воздух» (Кржижановский, 1991, с. 381).

Як у кожного мандрівника, у Сигізмунда Домініковича були улюблені місця в Одесі. Серед них на першому місці – будинок, у якому зупинявся Пушкін, на вулиці його імені, який викликав трепетні почуття: «... я всегда испытываю странное "пушкинское" чувство, когда вхожу в сумрачную подворотню дома и затем на квадратный, окруженный каменными подпорками молчаливый двор. Окно пушкинской комнаты выходило как раз сюда. Вероятно, сюда выплевывал он черешневые косточки и бросал скомканные и порванные клочки своих черновики» (Кржижановский, 1991, с. 380–381). Про видатного російського поета С. Кржижановський згадує неодноразово, принагідно цитує його твори: «"негоцианткой молодой" увлекался Пушкин» (Кржижановский, 1991, с. 378), «театра, в котором наш Пушкин слушал Россини» (Кржижановский, 1991, с. 379), на місці якого збудований нинішній одеський оперний театр.

Друге місце займав архітектурний ансамбль Пале-Рояль (так називали його одесити) – «сад, запертий внутри каре домов», що справді віддалено нагадував свого паризького тезку. І третє – будинок на тодішній Софійській вулиці, де жила графиня Нарішкіна і в якому нині знаходиться музей, напроти якого – пам'ятник Суворову (схожому на барона Мюнхгаузена). Полководець-вершник «на веселой иронически улыбающейся лошади» (Кржижановский, 1991, с. 381) створений одеським художником Едвардо, який емігрував до Парижа, де помер від голоду.

Увесь нарис просякнутий авторською симпатією до південноукраїнського міста та його жителів, що проявляється в найменших штрихах, деталях, відвертих прямих зізнаннях («Я люблю здесь (в Пале-Рояль. – Л. Р.) сидеть и думать об Одессе» (Кржижановский, 1991, с. 381)) і підтексті. З першої сторінки твору (початок подорожі з Москви до Одеси), коли віддається перевага (нехай і в добродушно-іронічній манері) гостинним одеситам над столичними жителями («И сразу разительная разница между о т к у д а и к у д а (розрядка письменника. – Л. Р.). В Москве на трех уезжающих – один провожающий, а здесь, в Одессе, на одного приезжающего – трое встречающих» (Кржижановский, 1991, с. 369)) і до фінальних рядків, заключної фрази, у яких сфокусовано ностальгійні почуття автора, що залишає приморське місто («Это бывает со мной всегда, когда поезд увозит меня из Одессы. Справа и слева степь, неглубокие овраги. И вдруг среди поля, вдалеке, возникает темное и прохладное пятно. Море? Нет, тень от облака. И сердце щемит» (Кржижановский, 1991, с. 388)).

На сторінках нарису образ причорноморського міста і його жителів постає у вигляді розгорнутої метафори, що зображує його минуле і сьогодення, працю і побут, звичаї, культуру, захоплення і настрої (Кржижановский, 1991, с. 380).

Як бачимо, український «текст» у життєтворчості С. Кржижановського помітний і ще очікує на ретельне вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Жулинський М. Наближення / Микола Жулинський. – Київ : Дніпро, 1986. – 278 с.
- Іванчук Р. Замок / Роман Іванчук // Березіль. – 2004. – № 1. – С. 8–50.
- Кржижановский С. Д. Сказки для вундеркиндов : повести, рассказы / С. Д. Кржижановский. – Москва : Сов. писатель, 1991. – 704 с. Далі при посиланні на це видання вказуватимемо сторінку в тексті.
- Перельмутер В. «Прозванный гений» / Вадим Перельмутер // Сказки для вундеркиндов : повести, рассказы / С. Д. Кржижановский. – Москва : Сов. писатель, 1991. – С. 3–26.
- Примечания // Сказки для вундеркиндов : повести, рассказы / С. Д. Кржижановский. – Москва : Сов. писатель, 1991. – С. 686–696.
- Театр улицы Гертрудес покажет пьесу по рассказу опального автора [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rus.lsm.lv/statja/kultura/kultura/teatr-ulici-gertrudes-pokazhet-pesu-po-rasskazu-opalnogo-avtora.a222637/>.
- Bartoszyński K. Konwencje gatunkowe powieści historycznej / Kazimierz Bartoszyński // Pamiętnik Literacki LXXV. – 1984. – Z. 2. – S. 5–44.
- Szaruga L. Historia. Państwo. Literatura / Leszek Szaruga. – Szczecin : Wyd-wo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 1999. – 277 s.

LIUDMYLA ROMASHCHENKO

UKRAINE IN THE CREATIVE WORK OF SYGIZMUND KRZYZZHANOVSKYI

The article presents to Ukrainian readers the material about the life and creative work of S. Krzyzhanovskiy. A special attention is paid to his biographic factor as following: his study and labour activity in Kyiv, personal and working relationships with public figures that were related to Ukraine. Detailed analysis is given to an essay «A Good Sea», which is very similar to the philosophical works of Ukrainian writers as R. Ivanychuk and Val. Shevchuk.

The works reproduces the unique social color of Odessa, which is manifested primarily in the language. The author (as well as his heroes-travelers) are enthralled with a special lexical space of Odessa, dominated by "Odessism" (author neologism), which gives some grounds for good-humorous outcomes in the use of the words, based on the playing of close-up or unequivocal linguistic units of Ukrainian and Russian languages with different meanings.

The works of were issued by the publishers of Poland, Russia, Bulgaria, Serbia, Croatia, Great Britain, Holland, Spain, France, Sweden, Japan, USA, Brazil. However, there are no Ukrainian publishers in this list, but Ukraine has given a trip to Krzhizhanovskiy's life, so the "Ukrainian track" in his biography is still waiting for his researchers. Although recently the interest of Ukrainian scholars to the work of Krzhizhanovskiy has intensified, different research and dissertations have been written. The author of the article tries to cast a light on the problem of identification, without pretending to do any comprehensive exploration, but trying to pay the recognition debt to one of intellectual and creative person whose fate is related to the Ukrainian land.

On the pages of the essay, the image of the Black Sea city and its inhabitants appears as an expanded metaphor depicting its past and present, labor and life, customs, culture, passions and mood. Consequently, the Ukrainian "text" in the life-creativity of S. Krzyzanowski is noticeable and still awaits careful study.

Key words: Ukrainian, philosophical, historical, intellectual, genre, a short novel, essay.

REFERENCES

- Bartoszyński, K. (1984). Konwencje gatunkowe powieści historycznej. *Pamiętnik Literacki LXXY*, 2, 5–44.
- Ivanichuk, R. (2004). *Zamok [Castle]*. *Berezil [Berezil]*, 1, 8–50 [in Ukrainian].
- Krzhizhanovskii, S. D. (1991). *Skazki dlia vunderkindov [Fairy tales for wonderkids]*. Moskva: Sov. pisatel [in Russian].
- Perelmuter, V. (1991). «Prozevannyi genii» [«A blundered genius»]. In S. D. Krzhizhanovskii. *Skazki dlia vunderkindov [Fairy tales for wonderkids]*, (pp. 3–26). Moskva: Sov. pisatel [in Russian].
- Primechaniia [Notes], (1991). In S. D. Krzhizhanovskii. *Skazki dlia vunderkindov [Fairy tales for wonderkids]*, (pp. 686–696). Moskva: Sov. pisatel [in Russian].
- Teatr ulitsy Gertrudes pokazhet pesu po rasskazu opalnogo avtora [The theatre on Gertrudes street will show the play written by disgraced author]*. Retrieved from: <http://rus.lsm.lv/statja/kultura/kultura/teatr-ulici-gertrudes-pokazhet-pesu-po-rasskazu-opalnogo-avtora.a222637/>.
- Szaruga, L. (1999). *Historia. Państwo. Literatura*. Szczecin: Wyd-wo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Zhulinskii, M. (1986). *Nablizhennia [Forthcoming]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

Одержано 10.05.2018 р.